

LITTERATUR

HUGO HEGELAND:

Social historia

Titeln på denna bok är träffande även om den av Victor Hugo redan utnyttjade titeln "Samhällets olycksbarn" från vissa synpunkter legat närmare till hands. Ty hos några medarbetare — de är inte mindre än 21 stycken — förekommer liknande sentimentala överdrifter som Hugo gärna hängav sig åt. Boken är dock främst en dokumentär studie och som sådan mycket värdefull, fylld med socialhistoriska fakta och enskilda människöden. Förmodligen för att ge tyngd åt de mindre kända medarbetarna har man fått f d statsrådet Gunnar Sträng att skriva en inledning och f d rektorn för socialhögskolan i Lund, Åke Elmér, att skriva slutord. Även utan denna inramning är denna bok om vårdomsorgernas historia i Stockholm med omnejd och med tyngdpunkten förlagd till utvecklingen under de senaste hundra åren mycket läsvärd.

Isamhällets utkant. Ur Stockholms sociala historia. Redaktör Olle Thim. Tidens Förlag 1989

Min positiva inställning till detta arbete hindrar inte kritiska synpunkter. Redan förordet ger anledning till frågetecknen i marginalen. Obestridligt fastslås först att synen på fattigdom, sjukdom och nöd har förändrats genom tiderna, att man i dag inte är lika beredd att lägga skuldbördan av eländet på den enskilda människan. Men så följer: — Man är i dag beredd att acceptera sambandet mellan samhällsstrukturen och enskilda människors livsvillkor.

Denna beredskap gäller emellertid inte den uppfattning som läsaren möter i Gunnar Strängs inledning. Han skriver:

Den principiella skillnaden i uppfattning om samhällets skyldigheter gentemot med-

borgarna vid ålderdom och sjukdom kan sammanfattas i att den gamla uppfattningen präglades av liknöjdhet och bristande solidaritet mot av prövningar drabbade. Samhällets skyldighet borde enligt den uppfattningen inskränka sig till att endast de mest upprörande fallen skulle efter noggrann prövning föranleda att en allmosa utbetalades. Denna människofientliga inställning bröts så småningom. Det blev en medborgerlig rättighet att leva anständigt på ålderdomen och vid sjukdom. (s 11).

Vad socialisterna i sina historieberäkningar alltid glömmar är att den konservativa uppfattningen främst grundades på vilka resurser som fanns tillgängliga. Här låg den avgörande begränsningen i de åtgärder som vidtogs, inte i någon gammal uppfattning, präglad av liknöjdhet och bristande solidaritet. Det är befängt att tala om en människofientlig inställning som bröts först så småningom och att det blev en medborgerlig rättighet att leva anständigt på ålderdomen och vid sjukdom. Det blev självklart ingen sådan rättighet förrän det fanns resurser som kunde förverkliga denna rättighet.

Betecknande är Gunnar Strängs förklaring till att han i unga år bestämde sig för att ägna sina krafter åt arbetarrörelsen — att det var en *logisk* (min kursiv) följd av förhållandena under uppväxttiden. Som denna bok med utdrag ur Stockholms sociala historia visar, är flertalet av de individuella insatser som gjordes för människor i samhällets utkanter ett resultat av en idealistisk inställning hos människor som vuxit upp under goda förhållanden! Låt mig här blott nämna ett — Anita Ryman, nyutbildad gymnastiklärare och sjukgymnast som 1939 kom till Tomtebodan och starkt reagerade på den under-

visning som där förekom. Hon for till USA för att lära sig hur man kunde införa den s k orienteringskåpen, kom hem men mötte ett kompakt motstånd när hon sökte träna blinda, vuxna såväl som barn. Även på andra sätt, som framhålles, öppnade hon vägen ur isolering för många barn vid Tomtebodan.

Inte minst när det gäller omhändertagandet av barn som saknade föräldrar som kunde ansvara för deras uppfostran möter man osjälviska och engagerade insatser från ideellt lagda personer ur borgerskapet. Härom skriver intendenten vid Nordiska museet, Ulla Lindström, och med dr Johan Takman samt Anita Palm, psykolog och jur kand, som också skriver innehållsrikt om mentalvårdens utveckling i Stockholm under rubriken "Dårkistor, sur liggjalm och öm vård". Även fångvårdens utveckling behandlas – av socionom Staffan Rudstedt, som framhåller att fångvård-kriminalvård är oförenliga, ity att all vård och all behandling bygger på frivillighet. Och bokens redaktör, Olle Thim, som är värd en honnör för sitt arbete, svarar för det inledande kapitlet om Stockholms sociala historia under fyra sekler, för ett s k kvinnohistoriskt kapitel och ett avslutande kapitel, där några välfärdsbyggare får komma till tals.

En av dem som vi möter i sistnämnda avsnitt är Göta Rosén, socialstyrelsens första barnavårdsinspektör; senare byråchef och ställföreträdande generaldirek-

tör. Hon sägs vara mest känd för sin omutliga kamp för att rensa upp i träsket av profitdrivna barnhem och institutioner – ett ordval som jag starkt reagerar emot, liksom emot hennes eget tal om "godtycket på de barnavårdande institutionerna som till stor del drevs i privat regi med största möjliga vinst för ögonen. . . Efter allt jag sett av privata barnhem och kolonier är jag skrämmd av dagens diskussion om privatisering av vård av människor"(s 275).

Självdar jag den motsatta slutsatsen av vad jag erfarit och av vad jag vet om privata och offentliga barnhem. I Göteborg, t ex, präglades de många privata institutionerna av styrelseledamöternas strävan – än mer av föreståndarnas och personalens uppoffrande insats – att skaffa medel till verksamheten, som annars inte hade kunnat fortgå. Just därför att det offentliga försummade sin skyldighet, gick enskilda in och mildrade mycken nöd. Det kan vara värt att påminna om, som Åke Elmér gör i sina avslutande ord, att den svenska välfärdsstaten föddes den 21 maj 1913 när riksdagen beslutade om allmän pensionsförsäkring. Det skedde, som bekant, under en borgerlig regering. Låt mig också återge hans påpekande att äldreomsorgen blir nästa årtiondes stora problem, att de högre standardkraven tar sig många uttryck och som exempel nämner att i Lund står professorskorna i kö för en plats på ålderdomshem!